

**СИСТЕМНОСТ НА АДМИНИСТРАТИВНИТЕ НАРУШЕНИЯ –
ПОНЯТИЕ И ФОРМИ****Изабела Чакърова-Димитрова****THE CONCEPT AND FORMS OF SYSTEMATIC ADMINISTRATIVE
OFFENCES****Izabela Chakarova-Dimitrova**

Abstract: *This article views systematic administrative offences as multiple administrative offences. It attempts to define this concept and to outline its most important characteristics. Also, it examines the prerequisites for systematic administrative offences to occur and their forms.*

Keywords: *multiple administrative offences; systematic administrative offences; concept; forms; administrative penalty.*

Проблематиката на видовете множества от административни нарушения включва въпроса за тяхната системност. За разлика от повторността изясняването на системността при административните нарушения е значително по-комплицирано. Тази сложност на теоретичното изследване е резултат от няколко фактора. На първо място, отрасловото законодателство съдържа различни дефиниции за ‘системно нарушение’, ‘системни нарушения’, като същевременно кодифициращият материята на административното наказване закон не дава легално определение за тези множества административни нарушения. На второ място, не е изключено отрасловият закон да употребява термина ‘системни нарушения’ без да съдържа собствено определение (например чл. 236 от ЗУТ). На трето място, със Закона за изменение и допълнение на ЗАНН (обн., ДВ, бр. 109 от 22.12.2020 г., в сила от 23.12.2021 г.) в чл. 13 бе създадена нова ал. 2, в която фигурира изразът „за административ-

но нарушение ... на системно извършване“. И не на последно място по значение, законодателят не е съвсем последователен в използваната терминология, когато санкционира системността на административните нарушения. Тази статия разглежда системността на административните нарушения като един от видовете множества, регулирани от закона, и разграничава нейните основни форми.

I. Понятие за системност на административните нарушения.

Многократното извършване на административни нарушения от даден вид в редица специални закони е санкционирано от законодателя. В тези случаи, законът, посредством предвидените неблагоприятни правни последици за нарушителя в резултат на системно нарушение или на системни нарушения, правно регулира тези множества от административни нарушения. Ако многобройността на нарушенията в дадена материя не се санкционира, няма състав, няма предвидени по-тежки

последници за неколкочкратното им извършване, съответно това означава липса на правно регулирано множество. Налице е обикновен сбор от административни нарушения, всяко от които се санкционира по съответния състав. Многобройният характер на нарушенията, при липса на правна регулация за системност, би могъл да бъде отчетен при индивидуализацията на наказанието и евентуално да обоснове налагането на по-тежко наказание в рамките на установените от закона предели по основния състав на административното нарушение. Системността на административните нарушения, когато е правно регулирана, при осъществяване на предвидените в закона предпоставки води до санкциониране на извършеното административно нарушение съобразно квалифициран състав за системно нарушение и/или до упражняване на други видове правна принуда.

Системността на административните нарушения като вид множество, на първо място, трябва да бъде разграничена от хипотезата, при която въпреки някои усложнения и особености на деянието, административното нарушение остава едно. Административното ‘нарушение на системно извършване’ е дефинирано в административноправната наука по подобие на ‘престъплението на системно извършване’. Административно нарушение на системно извършване „е това, при което

се извършват три или повече еднородни деяния, които са извършени въз основа на отделни решения, като всяко едно само по себе си не осъществява административно нарушение (или е леко, или представлява маловажен случай), но многократното извършване на деяния от този вид ги обединява в едно административно нарушение“¹.

От това определение и на базата на достиженията на наказателната и административноправната наука могат да бъдат направени няколко изводи. Административно нарушение на системно извършване е едно административно нарушение. Налице е някаква множественост или системност, но тя е само по отношение на извършените деяния, но не и по отношение на броя на административните нарушения. Нарушителят с няколко деяния е извършил едно административно нарушение. Т.е. при ‘административното нарушение на системно извършване’ е налице множество (системност) на деянията, но няма множество (системност) на административните нарушения, тъй като административното нарушение е едно единствено.

Друга характеристика на нарушението на системно извършване е, че то е наказуемо съобразно основен състав на административно нарушение, не по квалифициран.² По тази своя характеристика нарушението на системно извършване сравнително лесно може да

¹ **Сивков, Цв.** Измененията в Закона за административните нарушения и наказания от 2020 г. Коментар. София: Сиела, 2021, с. 18 и сл. Цитираното определение е въз основа на определението за престъпление с такъв характер, съгласно което престъплението на системно извършване „се осъществява чрез три или повече отделни еднородни деяния, които се извършват въз основа на отделни решения, като всяко от тях, взето само за себе си, не осъществява престъпен състав, но многократното извършване на деяния от този род (системността), ги обединява в едно престъпление“ – вж. **Стойнов, Ал.** Наказателно право. Обща част. София: Сиела, 1999, с. 341.

При анализа на предпоставките за налагане на административното наказание безвъзмезден труд в полза на обществото, съгласно чл. 13, ал. 2 от ЗАНН, правната доктрина предлага още едно определение, съобразно което „системно извършеното нарушение ще е налице тогава, когато лицето извърши най-малко три или повече еднородни общественоопасни деяния, които сами по себе си не разкриват достатъчно висока степен на обществена опасност, която да обуслови въздействие спрямо извършителя им посредством методите и средствата на административното наказване, но след извършване на третата такава проява съвкупността от всички деяния придобива характер на административно нарушение“ – вж. по-подробно **Илкова, Р., П., Тянкова.** Новите положения в административното наказване. Коментар на измененията и допълненията в Закона за административните нарушения и наказания от 2020 г. София: Сиела, 2021, с. 44.

² Пример за ‘административно нарушение на системно извършване’ е нарушението, описано в разпоредбата на чл. 222, ал. 2 от Закона за здравето, „медицински специалист, който допуска системно нарушения при упражняване на професията си поради небрежност или незнание... се наказва с лишаване от право да упражнява професията си за срок от три месеца до две години“.

бъде разграничено от системното извършване на едно и също административно нарушение, при което системността е квалифициращо обстоятелство. Нарушението на системно извършване съставлява едно единствено административно нарушение, за което се налага предвиденото в закона административно наказание. Нарушението на системно извършване се осъществява посредством няколко отделни деяния, които сами по себе си, взети поотделно не представляват административни нарушения и съответно не се наказват, не се санкционират.

За разлика от ‘административното нарушение на системно извършване’ при ‘системното извършване на административни нарушения’ винаги става дума за многобройност на осъществените състави на административни нарушения, за системност на нарушенията – нарушителят системно извършва множество административни нарушения от даден вид³. Многобройният характер на извършените административни нарушения стои в същината на системността, който обуславя необходимостта от засилена държавна реакция и от регулиране на подобни множества от административни нарушения.

Лексикалната граница между двете понятия ‘нарушение на системно извършване’ и ‘системно извършване на административни нарушения’ не е толкова ясно разграничима, поради което за второто понятие ‘системно извършване на административни нарушения’ е по-подходящ терминът „системност на административните нарушения“. Терминът „системност“ кореспондира и с по-познатия „повторност“ и навежда на мисълта за известна близост между двата института.

Изясняването на понятието и правната характеристика на системността на административните нарушения трябва да бъде направено от гледна точка на понятието за множество и в съпоставителен план с повторността на административните нарушения.

Системността на административните нарушения притежава всички характеристики на множество от административни нарушения⁴. При системността на административните нарушения съществува наличие на няколко отделни административни нарушения, които се намират в установена от закона връзка едно спрямо друго. Елементи на множеството са определен от закона брой административни нарушения. За разлика от повторността, при която второто административно нарушение от същия вид се квалифицира като повторно⁵, при системността броят на административните нарушения може да варира. Най-често, съобразно дефинициите в отрасловите закони, системността се формира от три или повече административни нарушения⁶. Възможно е обаче системността като регулирано от закона множество да възниква не от три на брой, а при осъществяване на повече административни нарушения. Съгласно разпоредбата на § 1, т. 15 от Допълнителните разпоредби (ДР) на Закона за мерките срещу изпирането на пари (ЗМИП), при наличие и на останалите предпоставки, системно нарушение е наличие, когато са извършени пет или повече административни нарушения. По Кодекса на застраховането (КЗ) и съобразно дефиницията на § 1, т. 53 от ДР, системни нарушения са тридесет или повече административни нарушения. Съобразно § 1, т. 50 от ДР на Закон за защита на растенията (ЗЗР), системни нарушения са две или повече нарушения.

³ В наказателното право по аналогичен начин ‘престъплението на системно извършване’ се разграничава от ‘системното извършване на престъпления’ – вж. **Стойнов, Ал.** Наказателно право..., с. 342.

⁴ За понятието ‘множество административни нарушения’ вж. **Чакърва-Димитрова, Из.** Понятие за множество административни нарушения. – De jure, 2022, № 1, с. 30.

⁵ За останалите предпоставки на повторността, освен извършването на нарушение от същия вид, вж. по-подробно **Чакърва-Димитрова, Из.** Повторност на административните нарушения съобразно ЗАНН – обща характеристика и предпоставки. – De jure, 2023, № 1, с. 26.

⁶ Така например съгласно § 1, ал. 2, т. 9 от ДР на КСО, чл. 416, ал. 9 от КТ, § 1, т. 13 от ДР на Закон за административното регулиране на производството на оптични дискове и матрици, § 1, т. 98 от ДР на Закона за ветеринарномедицинската дейност (ЗВМД), § 1, т. 13 от ДР на Закон за дружествата със специална инвестиционна цел и за дружествата за секюритизация (ЗДСИЦДС) и други.

Правноустановената връзка между отделните административни нарушения при системността (елементите на множеството) наподобява тази при повторността. Предвидената в закона връзка между административните нарушения е в няколко насоки: по отношение на субекта, по материя и по време⁷. Нарушенията, които формират системността, както и при повторността, трябва да са извършени от едно и също лице. Поради изричното условие административните нарушения да са от един и същи вид, повторността по дефиниция е еднородна⁸. Системността на административните нарушения също е възможно да бъде еднородна, при която административните нарушения са от един и същи вид⁹. Разпоредбата на т. 6 от ал. 1 на параграф 1 от Допълнителните разпоредби на ЗАНН (кога нарушенията са от един и същи вид) е приложима не само за повторността, но и при системността от еднородни административни нарушения. При преценката дали административните нарушения са от един и същи вид водещ трябва да бъде материалният, а не – формалният критерий.¹⁰

Системността, когато се състои от еднообразни едни и същи по вид административни нарушения, е еднородна. Но за разлика от повторността, системността е възможно да не е еднородна. Не е изключено, в случаите, предвидени в специалното законодателство, системност да образуват и административни нарушения, които не са от един и същи вид, а са нарушения в конкретния отрасъл или подотрасъл. Според дефинициите за системно нарушение по Закона за дейността на колективните инвестиционни схеми и на други предприятия за колективно инвестиране (§ 1, т. 21 от ДР), по ЗДСИЦС (§ 1, т. 13 от ДР), по ЗМИП (§ 1, т. 15 от ДР) и по други закони, не е необходимо административните нарушения да са от един и същи вид. Достатъчно е те да са нарушения по съответния специален закон или по нормативните актове по неговото

прилагане, да са определен брой, извършени в рамките на установения срок, за да възникне системност по смисъла на закона. Тъй като нарушенията не са от един и същи вид, тази системност е нееднородна.

По други отраслови закони системността от административни нарушения е възможно да бъде както еднородна, така и нееднородна. Съобразно § 1, т. 53 от ДР на Кодекса за застраховането (КЗ), ‘системни нарушения’ са ‘тридесет или повече административни нарушения по този кодекс или по актовете по прилагането му, извършени в срок една година, или тридесет и повече еднакви административни нарушения, извършени в срок три последователни години’. Аналогично, съгласно § 1, ал. 2, т. 9 от ДР на Кодекса за социално осигуряване (КСО), ‘системни нарушения’ са ‘три или повече административни нарушения на този кодекс и/или на актовете по прилагането му, извършени в продължение на една година, или три и повече административни нарушения от един и същ вид, извършени в продължение на три последователни години’. Също, съгласно разпоредбата на § 1, т. 4 от ДР на Закона за електронната идентификация (ЗЕИ), ‘системни нарушения’ са ‘три или повече административни нарушения по този закон или по актовете по прилагането му, извършени в срок една година, или три и повече еднакви административни нарушения, извършени в срок три последователни години’. Ако нарушенията са от един и същи вид, периодът, който е определящ за формиране на системността по смисъла на съответния закон е три последователни години. Ако нарушенията на нормативния акт са различни по вид, срокът е по-кратък – една година.

Системността на административните нарушения, без значение дали е еднородна или нееднородна, като вид правно регулирано множество предполага установяване на определен от закона срок, период, в рамките

⁷ Вж. **Чакърва-Димитрова, Из.** Повторност..., с. 26.

⁸ Кога двете административни нарушения са от един и същи вид, вж. пак там, с. 22 и сл.

⁹ Така съобразно дефинициите на § 1, т. 28 от ДР на Закона за автомобилните превози, § 2, т. 27 от ДР на Закона за авторското право и сродните му права (ЗАПСП), § 6, т. 62 от ДР на Закона за движението по пътищата (ЗДВП), чл. 416, ал. 9 от КТ и на други закони, условие за наличие на системност е административните нарушения да са от един и същи вид.

¹⁰ За аргументите вж. по-подробно **Чакърва-Димитрова, Из.** Повторност..., с. 22, както и **Лазаров, К.** Повторно административно нарушение. – Социалистическо право, 1974, № 10, с. 53.

на който са извършени административните нарушения. Както при повторността, така и при системността между административните нарушения, образуващи множеството съществуват темпорална връзка. Времевият период, в който извършените административни нарушения водят до системност, може да бъде различен (като например една, две или три години)¹¹.

В някои специални закони дефиницията за системни нарушения не определя срок между нарушенията (например § 1, т. 98 от ДР на ЗВМД). Но дори в случаите, при които законът не предвижда срок, е неприемливо едно или няколко наложени административни наказания да тежат вечно на нарушителя. В правната литература е търсен отговор какъв е периодът, в рамките на който едно лице се счита „предупреден“, респективно „наказан“, макар и не по повод на системните административни нарушения¹². При системността изводът трябва да е аналогичен, дори когато в закона не е предвиден срок между административните нарушения, те няма как да са отдалечени неограничено едно от друго във времето¹³. Все пак, за да се избегне противоречива практика, е желателно специалният закон,

който дефинира системността, да определя и срока, в рамките на който следва да са извършени административните нарушения.

Срокът, релевантен за системността, е възможно да бъде обвързан от правната норма с момента на влизане в сила на първото наказателно постановление, с което на нарушителя е наложено административно наказание за извършено от него административно нарушение от същия вид¹⁴. Съобразно дефиниращата норма от ЗДДС, началният момент не е влизането в сила на първото наказателно постановление, а – „влизането в сила на наказателното постановление, с което лицето е било наказано повторно за същото по вид нарушение“¹⁵.

До тук разсъжденията относно общото изясняване на понятието ‘системност на административните нарушения’ могат да бъдат обобщени по следния начин. Въпреки че предпоставките, предвидени в различните специални закони, не са с еднакви параметри, системността на административните нарушения предполага следното. Задължително трябва да е налице определен от закона брой административни нарушения, извършени от едно и също лице. Броят на нарушенията, водещи до системност по смисъла на закона, най-често

¹¹ Едногодишен е срокът по ЗДвП, по ЗАПСП, по ЗМИП, по Закона за дейността на колективните инвестиционни схеми и на други предприятия за колективно инвестиране, по ЗДСИЦДС и др. Две години е срокът, релевантен за системността съобразно § 1, т. 27 от ДР на Закона за пощенските услуги (ЗПУ), съобразно Закона за туризма (§ 1, т. 85 от ДР), съобразно Закона за административното регулиране на производството на оптични дискове и матрици (§ 1, т. 13 от ДР), а три години – по КТ (чл. 416, ал. 9). „Три последователни години“ е формулировката в КСО, в КЗ и в ЗЕИ, когато системността е еднородна (вж. по-горе цитираните разпоредби, които дефинират ‘системни нарушения’).

¹² В по-новите правни изследвания вж. **Илкова, Р., Тянкова.** Новите положения в административното наказване..., с. 87, също **Чакърова-Димитрова, Из.** Повторност..., с. 25 и сл., а в правната теория от втората половина на миналия век вж. **Стоев, С.** Научно-практически коментар към закона за административните нарушения и наказания. София: Наука и изкуство, 1975, с. 102. Академик Петко Стайнов не разглежда периода, в който едно лице се счита „наказан“, но като анализира въпроса за давността за преследване на дадено административно нарушение, изтъква, че както и при престъпленията, така и при нарушенията преследването „не може да трае безкрайно“ – вж. повече **Стайнов, П.** Да се запознаем с въпросите около административното наказване. – Социалистическо право, 1957, № 7, с. 13.

¹³ Щом за извършено престъпление след изтичането на определен срок настъпва реабилитация и лицето се счита за неосъждано, то на още по-силно основание за извършеното административно нарушение и наказано с влязло в сила наказателно постановление, след определен период лицето би следвало да се „реабилитира“. За по-подробни аргументи относно този извод вж. **Чакърова-Димитрова, Из.** Повторност..., с. 25 и сл.

¹⁴ В този смисъл са дефинициите съобразно § 1, т. 28 от ДР на Закона за автомобилните превози, § 2, т. 27 от ДР на ЗАПСП, § 6, т. 62 от ДР на ЗДвП и др.

¹⁵ § 1, т. 42 от ДР на ЗДДС: „Системни нарушения“ са нарушенията, извършени в едногодишен срок от влизането в сила на наказателното постановление, с което лицето е било наказано повторно за същото по вид нарушение.

е три или повече, но е възможно да бъдат пет или повече (по ЗМИП), по КЗ – тридесет или повече, а по ЗЗР – две или повече. Следващото условие изисква между административните нарушения да съществува близост по материя, те или трябва да са от един и същи вид (еднородни) или да са нарушения на един и същи закон или на нормативните актове по неговото прилагане (дори и да не са еднородни, нарушенията са подобни, сходни по вид). Административните нарушения трябва да са извършени в рамките на установен от закона период, който най-често е една година, но е възможно да бъде и по-дълъг.

Тези предпоставки на разглеждания вид множество, независимо от някои посочени по-горе отклонения и особености, са сравнително ясни и иманентно присъстват в характеристиката на всяка една правно регулирана системност на административни нарушения.

Останалите условия, които поставят специалните закони по отношение на системността от административните нарушения, са различни и трудно могат да бъдат подведени под общ знаменател.

Една част от дефинициите в законодателството изрично изискват за всички административни нарушения, формиращи множеството, да са наложени административни наказания с влезли в сила наказателни постановления.¹⁶ Други разпоредби съдържат условието административните нарушения да са установени с влязъл в сила акт на компетентен орган.¹⁷ В други случаи условие за възникването на системността е извършването на административните нарушения в законово предвидения срок от влизането в сила на пър-

вото наказателно постановление.¹⁸ Изолиран случай представлява дефиницията в ЗДДС, според която релевантно за системността е „влизането в сила на наказателното постановление, с което лицето е било наказано повторно за същото по вид нарушение“ (§ 1, т. 42 от ДР на ЗДДС). Друга многобройна група са специалните закони, които като дават собствена дефиниция за системни нарушения, въобще не съдържат каквато и да било индикация за наличието на влязло в сила наказателно постановление.¹⁹

Тези разлики в легалните определения за системни нарушения поражда въпроса: каква е ролята на „влязлото в сила наказателно постановление“, когато то присъства в дефиниращата правна норма и когато то отсъства от нея.

Изискването за „влязло в сила наказателно постановление“ по отношение на системността на административните нарушения има важно значение в няколко насоки. На първо място, то обозначава релевантния момент за системността. Когато правната норма съдържа израза „от влизането в сила на първото наказателно постановление“, то определя началния момент на периода, в рамките на който трябва да са извършени административните нарушения, водещи до образуване на системността.

Когато законът изисква всички наказателни постановления да са влезли в сила, системността не би могла да се формира, преди влизане в сила на наказателното постановление за някое от нарушенията. Влизането в сила и на третото²⁰ наказателно постановление

¹⁶ В този смисъл са разпоредбите на § 1, т. 13 от ДР на Закон за административното регулиране на производството на оптични дискове и матрици, на § 1, т. 98 от ДР на ЗВМД, на § 2, т. 23 от ДР на Закона за експортния контрол на продукти, свързани с отбраната, и на изделия и технологии с двойна употреба, на § 1, т. 50 от ДР на ЗЗР, на § 1, т. 16 от ДР на Закона за храните и др.

¹⁷ Така например съобразно § 1, т. 7 от ДР на Закона за частната охранителна дейност.

¹⁸ Съобразно дефинициите на § 1, т. 28 от ДР на Закона за автомобилните превози, на § 2, т. 27 от ДР на ЗАПСП, на § 6, т. 62 от ДР на ЗДВП и др.

¹⁹ Така например е съобразно дефинициите на § 1, т. 53 от ДР на КЗ, на § 1, ал. 2, т. 9 от ДР на КСО, на § 1, т. 21 от ДР на Закона за дейността на колективните инвестиционни схеми и на други предприятия за колективно инвестиране, на § 1, т. 13 от ДР на ЗДСИЦДС, на § 1, т. 4 от ДР на ЗЕИ, на § 1, т. 27 от ДР на ЗПУ и др.

²⁰ Третото, заради преобладаващите в законодателството дефиниции, които изискват да са извършени три или повече административни нарушения, но е възможно да бъде и друго поред, например второто, съобразно ЗЗР.

ние в рамките на установения от закона срок води до възникване на системност.

Условието да има „влязло в сила наказателно постановление“ освен да фиксира началния или крайния момент, решаващ за формирането на системността, притежава и друг смисъл. Тази част от дефинициите показва, че спрямо нарушителя е въздействано със средствата на държавната наказателна репресия, въпреки това той проявява устойчиво противоправно поведение и отново извършва административни нарушения, които са от същия вид или подобни на това, за което е наказан. Наложено административно наказание за предходно нарушение не е изпълнило своите цели – да поправи и превъзпита нарушителя. Новите административни нарушения, извършени след влизане в сила на наказателното постановление за нарушение от същия вид, са рецидивни спрямо него.

Следвайки тази линия на разсъждения, когато в легалното определение липсва изрично изразът „влязло в сила наказателно постановление“, това означава следното. За формиране на системността съобразно този специален закон няма значение дали спрямо нарушителя е била реализирана преди административнонаказателна отговорност за някое от нарушенията, т.е. дали извършените административни нарушения са рецидивни или не. Също така означава, че установяването на отделните административни нарушения и тяхното санкциониране е възможно да е осъществено в резултат на една извършена проверка от компетентните органи, в рамките на едно административнонаказателно производство. И другото обяснение за липсата на „влязло в сила наказателно постановление“ в дефиниращата системността правна норма е, че не то маркира релевантния за множеството период.

Изложеното очертава многообразието на специалното законодателство по отношение на формулиране на понятията ‘систем-

но нарушение’ и ‘системни нарушения’, при санкциониране на извършването на множество административни нарушения. Една част от предпоставките, разгледани по-горе съвпадат, но друга част от предпоставките, предвидени в конкретния закон, регулиращ системността, в повечето случаи са различни. Поради това усилието да се предложи единна класификация на системността въз основа на предпоставките, би се svelo до анализ на нормативната уредба по всеки един специален закон и извеждането на характеристиките на ‘системното нарушение’ или ‘системните нарушения’, предвидени в него.

Затова по-нататък научният анализ се фокусира не толкова върху предпоставките, колкото върху формите на държавновластническа реакция срещу „устойчивото неправомерно поведение“²¹, довело до извършването на множество административни нарушения.

II. Форми на системност на административните нарушения.

Не всички специални закони, които съдържат административнонаказателни разпоредби, санкционират многократното извършване на административни нарушения от даден вид. Тези закони, които регулират неколкотократно извършване на идентични или сходни по вид административни нарушения, въпреки десетките собствени и различни дефиниции за ‘системно нарушение’ или за ‘системни нарушения’, използват едни и същи способности и средства за реакция срещу множеството административни нарушения.

Целта на правната регулация на системността е да противодейства, да се справи с многократното извършване на административни нарушения от едно лице. Докато правните дефиниции, описващи предпоставките, на тези множества са разнообразни и различни една от друга, използваната спрямо тях административна принуда се проявява в две основни и познати форми.²² Едната е под фор-

²¹ Терминът се използва от **Сивков, Цв.** Измененията в Закона за административните нарушения и наказания от 2020 г. Коментар. София: Сиела, 2021, с. 71. В студията си авторът го употребява във връзка с повторно извършените административни нарушения, но смятам, че е подходящ и за системността.

²² За пълната и подробна класификация на видовете административна принуда вж. повече **Лазаров, К.** Актуални трудове. София: Сиела, 2017, с. 41. Неговата класификация на видовете административна принуда се възприема и утвърждава през годините в административноправната наука – вж. **Петканов, Г., Д. Хрусанов.** Принудителни административни мерки във финансовото право. – Правна мисъл, 1986, № 5,

мата на налагане на административно наказание, а другата е под формата на прилагане на принудителни административни мерки.

Избраната от законодателя форма на административна принуда се отразява върху правната регулация и върху предвидените в конкретния специален закон предпоставки на системността. В този смисъл, използваната форма на административна принуда придава облик, форма и на регулираната от закона системност на административни нарушения. Двата основни начина за противодействие на многократното извършване на административни нарушения е чрез квалифициран състав за системно нарушение и чрез прилагане на предвидените в закона принудителни административни мерки при системни нарушения.

При първата основна форма на системност, законодателят предвижда налагане на по-тежко по вид или по размер административно наказание за системно нарушение. При тази форма на системността, системното нарушение е наказуемо съобразно квалифициран състав на съответното административно нарушение. Съответният специален закон предвижда различни административни наказания за административното нарушение, когато е извършено за първи път, когато е повторно и когато е системно²³.

Тази форма на системност по своите предпоставки и по начина, по който се санкционира от законодателя, с предвиден квалифициран състав за системно нарушение, много прилича на повторността на административните нарушения. Основната разлика е в броя на административните нарушения,

които формират двата вида множества. При системността от тази форма административните нарушения трябва да са поне три, докато при повторността са две. Поради близостта си с повторността, тази форма на системност, при която системното нарушение е извършено след влизане в сила на наказателно постановление за също по вид нарушение, може да бъде обозначена като повторност от по-висока степен или като квалифицирана повторност.

При тази форма на системност, която законът санкционира посредством предвиден квалифициран състав за системното нарушение, административните нарушения по правило са извършени след като нарушителят вече е бил наказан с влязло в сила наказателно постановление за нарушение от същия вид.²⁴

В някои от законите като релевантно за системността е предвидено влизането в сила на първото наказателно постановление, като изрично нищо не се посочва за останалите, а други закони – изрично изискват за всяко едно от нарушенията да има влязло в сила наказателно постановление. Когато системността е квалифициращо обстоятелство, обуславящо налагането на по-тежко административно наказание, независимо от използваната в дефиницията формулировка относно ‘влязлото в сила наказателно постановление’, по принцип трябва всяко едно от извършените административни нарушения, образуващи системността, да е установено по несъмнен и безспорен начин и съобразно предвидения в закона ред. Аргументите за този извод са следните.

Квалификацията на дадено административно нарушение като системно не може да

с. 29, **Дерменджиев, Ив., Д. Костов, Д. Хрусанов.** Административно право на Република България. Обща част. Пето преработено и допълнено издание София: Сиби, 2012, с. 365 и сл., **Сивков, Цв.** Административно право и административен процес. Плевен: Издателски център МУ – Плевен, 2013, с. 96 и др.

²³ Например разпоредбите на чл. 182, ал. 1, 2 и 3 от ЗДвП описват състава на административното нарушение, извършено за първи път, а квалифицираните състави за повторно и за системно нарушение са съответно в ал. 4 и в ал. 5. Основният състав за нарушаване на разпоредбите на чл. 61, ал. 1, чл. 62, ал. 1 или 3 и чл. 63, ал. 1 или 2 от КТ се съдържа в разпоредбата на 414, ал. 3 от КТ, съставът за повторно – в ал. 4, а за системни нарушения – в ал. 7. Аналогично в ЗАПСП, основни състави са описани в чл. 97, ал. 1, а за повторно и системно нарушение са в разпоредбата на ал. 2. В Закона за автомобилните превози, квалифицираните състави за повторно нарушение и за системни нарушения са в чл. 104, ал. 13.

²⁴ Съществуват някои изключения в законодателството, но те са по-скоро изолирани случаи. Така например по ЗМИП има квалифицирани състави за системни нарушения, въпреки че в дефиницията за ‘системно нарушение’ няма изискване за влязло в сила наказателно постановление. Това законодателно решение е продиктувано от високата обществена опасност на деянията и обществените отношения, които трябва да бъдат защитени със ЗМИП.

почива на предположения, на неустановени и недоказани по съответния ред административни нарушения. Редът за тяхното установяване, доколкото в конкретния отраслов закон няма специални правила, е този на ЗАНН. Съставянето на акта за установяване на административно нарушение слага началото на административнонаказателния процес. Съставеният акт „няма презумптивна доказателствена сила“²⁵. Съобразно т. 7 от Постановление № 10 от 28.09.1973 г. на Пленума на Върховния съд, нарушителят „се счита за невиновен до доказване на противното“. Съставеният акт поражда правен спор, който трябва да бъде разрешен от административнонаказващия орган.²⁶ За да реши дали да наложи административно наказание, или не, компетентният орган трябва да отговори на „три основни въпроса – дали извършеното деяние представлява административно нарушение, дали извършител е именно посоченото в акта лице и дали това лице виновно е извършило наказуемото деяние“²⁷. Влизането в сила на наказателното постановление слага край на правния спор, решавайки по окончателен начин тези три въпроса. Като правораздавателен акт влязлото в сила наказателно постановление придобива сила на пресъдено нещо.

За всяко едно от предходните административни нарушения (предходни на системното) трябва да е настъпила непререшаемост на правния спор. Видът на акта, освен влязло в сила наказателно постановление, е възможно да бъде например влязъл в сила електронен фиш (по ЗДвП). Също така в допустимите от закона случаи нарушителят е възможно да е сключил споразумение по чл. 58г от ЗАНН за някое от нарушенията, формиращи системността. Възможно е административното наказание да е наложено и с решение. Видът на акта не е от съществено значение. По-важно е, за да се приложи квалифицираният състав за системно нарушение, всяко едно от извършените административни нарушения, елемент на множеството, да е установено по безспорен и несъмнен начин по предвидения в закона ред.

Ако за някое от предходните административни нарушения няма влязло в сила наказателно постановление, следва да отпадне квалификацията за системно нарушение.

Системността при разглежданата форма по правило се образува от извършени рецидивни нарушения. Върху нарушителя е било въздействано с методите и средствата на държавната наказателна репресия, но въпреки това той отново извършва административни нарушения от същия вид. Наложено е влязлото в сила наказателно постановление административно наказание по всяко едно от предходните нарушения не е изпълнило заложените в чл. 12 от ЗАНН цели – да предупреди и превъзпита нарушителя да спазва установения правен ред, поради което поредното (трето или следващо) административно нарушение от същия вид се наказва по-тежко, съобразно предвидения в закона квалифициран състав за системно нарушение.

В някои отрасли квалификацията състав е предвиден не за системното нарушение, а за системни нарушения (*курсив на автора*). Към тази формулировка е необходимо да се отпрати известна критика. Така например административното наказание по чл. 93, ал. 1, т. 3 от Закона за автомобилните превози е за системни нарушения. Съобразно легалната дефиниция на § 1, т. 28 от Допълнителните разпоредби на Закон за автомобилните превози, системни са нарушенията, извършени три или повече пъти в едногодишен срок от влизане в сила на първото наказателно постановление, с което на нарушителя се налага наказание за същото по вид нарушение. Съобразно цитираната разпоредба системността по Закона за автомобилните превози задължително предполага рецидив. За предходните административни нарушения има влезли в сила наказателни постановления. За всяко едно от тях е определено административно наказание, което съобразно чл. 18 от ЗАНН се изтърпява поотделно.

Това принципно положение за административното наказване, закрепено в чл. 18 от

²⁵ Лазаров, К., Ив. Тодоров. Административен процес с измененията на АПК от септември 2018. София: Сиела, 2018, с. 451.

²⁶ Вж. по-подробно Хрусанов, Д. За правната природа на наказателното постановление. – De jure, 2014, № 1, с. 15.

²⁷ Вж. пак там, с. 15 и сл.

ЗАНН, важи не само за системността по Закона за автомобилните превози, но и за всяка една системност на административни нарушения. При системност на административните нарушения в никой случай не може да става дума за групиране, както и за определяне на едно общо наказание. Административните нарушения, формиращи системността, се наказват поотделно. Въвеждайки в правната норма наказание за системните нарушения, а не за системното, у нарушителя остава впечатление, че втори път го наказват за вече наказани нарушения или че се извършва някакво кумулиране, което е недопустимо. По-тежкото, предвидено в квалифициран състав от закона, административно наказание е за рецидивното, системното нарушение, което е извършено за трети или пореден път.

Когато правно се регулира системност на административни нарушения, състояща се от рецидивни нарушения, и се създава квалифициран състав, по-прецизната редакция на закона би била да съдържа термина 'системно нарушение'. Именно то, системното нарушение (третото или следващото), се наказва по-тежко. Първото и второто нарушение са били наказани по основния състав или евентуално второто – по състава за повторно нарушение при осъществяване на предвидените в закона предпоставки.

Другата основна форма на системност е тази, за която законодателят не предвижда квалифициран състав за системното нарушение. При нея правната регулация на множеството административни нарушения се постига с използването на административна принуда под друга форма.

При втората форма на системност съответният отраслов закон не предвижда налагане на по-тежко административно наказание за системното нарушение, а предвижда неблагоприятни правни последици от друг характер. Така например закони, които не съдържат квалифицирани състави за системно нарушение, но които регулират системността на административни нарушения, са КЗ, КСО, ЗЕИ, ЗПУ, ЗДСИЦДС и други. Съобразно чл. 40, ал. 1 от КЗ, Комисията за финансов надзор (КФН) от-

нема лиценз на застраховател или на презастраховател при системни нарушения (по т. 8 и т. 11); съобразно чл. 225, ал. 3, ал. 4 и ал. 5 от КСО, при системни нарушения КФН може да отнеме разрешението за управление на фонд; съобразно чл. 61, ал. 5 от ЗПУ, комисията за регулиране на съобщенията с решение преустановява дейността на пощенския оператор при системно нарушение; по ЗДСИЦДС при системни нарушения отново КФН може да отнема издадения лиценз и други.

При тази форма се забелязва, че много по-често, в сравнение с първата, в дефиниращите системността разпоредби липсва условието „влязло в сила наказателно постановление“.²⁸ Това означава, че няма изискване върху нарушителя да е въздействано със средствата на държавната наказателна репресия. Той е извършил определения от закона брой (по принцип три или повече) еднородни или сродни административни нарушения, но няма установено от закона изискване те да са рецидивни, т.е. да са извършени след влизане в сила на наказателно постановление за друго такова нарушение. Поради аргументите изложени по-горе, нарушенията и при тази форма на системност трябва да са установени по безспорен и несъмнен начин по предвидения в закона ред.

Тази втора форма на системност, регулираното множество се състои от еднородни или сродни, подобни по вид, административни нарушения. Всяко от деянията е наказуемо съобразно осъществения състав (най-често по основния) на съответното административно нарушение. Няма квалифициран състав за системно нарушение. Липсата на квалифициран състав за системно нарушение означава, че липсва предвидено в закона по-тежко административно наказание за системното нарушение. Но липсата на квалифициран състав не означава липса на каквато и да било от закона регулация.

При тази втора форма на системност предвидените в закона правни последици на множеството (на системността) от административни нарушения са от друг характер. Във връзка с извършените системни админи-

²⁸ Условието „влязло в сила наказателно постановление“ липсва в дефинициите на § 1, т. 53 от ДР на КЗ, на § 1, ал. 2, т. 9 от ДР на КСО, на § 1, т. 21 от ДР на Закона за дейността на колективните инвестиционни схеми и на други предприятия за колективно инвестиране, на § 1, т. 13 от ДР на ЗДСИЦДС, на § 1, т. 4 от ДР на ЗЕИ, на § 1, т. 27 от ДР на ЗПУ и др.

стративни нарушения могат да се прилагат предвидените в специалното законодателство принудителни административни мерки²⁹. Актовете, с които се вземат принудителни административни мерки, са актове по прилагане на диспозицията на правната норма, а не на нейната санкция³⁰.

Без да се прави отстъпление от общоприетите теоретични постановки относно принудителните административни мерки, следва да се отбележи, че използването на понятието санкция в различен контекст придобива различен смисъл.³¹ В широк смисъл на понятието като санкция би могла да се схваща „всяка реакция (или възможност да последва реакция) на общността, изразяваща одобрение или неодобрение на определено поведение от гледна точка на неговото съответствие с определен стандарт“³². Основният юридически смисъл на понятието санкция „е свързан с неблагоприятните последици, които настъпват за дееца в резултат на негово виновно неправомерно поведение“³³.

След тези предварителни уточнения, тъй като разглежданите принудителни административни мерки се прилагат във връзка с извършването на системни административни нарушения и представляват неблагоприятни правни последици за нарушителя, те имат санкционен характер, но не наказателен. Този извод се базира и на виждането, че „същността на санкцията се свежда към установяване на евентуални, възможни правни последици“³⁴. Всяко едно наказание било то по НК, административно или дисциплинарно наказание, е вид санкция. Но не всяка санкция в широк смисъл на понятието е наказание.

Прилаганите във връзка със системните нарушения принудителни административни

мерки нямат и не могат да имат наказателен характер. При тази втора форма на системност, тъй като няма предвидено по-тежко административно наказание за системното нарушение, всяко едно от извършените административни нарушения се наказва като „обикновено“ нарушение, най-често съобразно основния състав. Придаването на наказателни функции на прилаганите мерки би довело до засягане на принципа „non bis in idem“ – втори път да се наказва административно нарушение, което вече е наказано, което е недопустимо. Тъй като за всяко едно от административните нарушения, елементи на множеството, съобразно чл. 18 от ЗАНН поотделно е наложено административно наказание, принудителните административни мерки представляват възможното средство за държавновластническа реакция срещу системността. Приложените принудителните административни мерки към съвкупността, към сбора от допуснатите административни нарушения може да се представи като „уплътняване на неблагоприятното въздействие“, което не води до накърняване на принципа „non bis in idem“.³⁵

Прилаганите принудителни административни мерки при системността, въпреки тежестта си, запазват своето естество, своето предназначение – да се преустанови противоправното поведение, довело до извършването на множество административни нарушения и да се предотврати извършването на нови.

Така принудителните административни мерки могат да се представят като предвидена в закона санкция или неблагоприятна последица за извършените системни нарушения. Употребата на термина ‘санкция’ е в по-широкия смисъл на понятието. Терминът ‘санк-

²⁹ В правната теория е изяснено, че терминът „прилага“ по отношение на принудителните административни мерки е по-подходящ от „налага“, а също така – защо е по-правилна употребата на израза „във връзка“ с нарушението, а не – „за“ нарушението – вж. по-подробно **Лазаров, К.** Актуални трудове..., с. 85, **Чифчиева, М.** Принудителни административни мерки. София: Сиби, 2022, с. 160.

³⁰ Вж. **Лазаров, К.** Актуални трудове..., с. 78 и сл.

³¹ Вж. повече **Вълчев, Д.** Понятието санкция и санкциите в гражданското право. – В: Научни четения на тема „Санкциите в правото“. Сборник доклади. **Състав. Пламен Панайотов** и др. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2019, с. 21.

³² Вж. пак там – понятие за санкция в социалното познание.

³³ Пак там.

³⁴ **Ганев, В.** Учебник по обща теория на правото. Част първа. София: 7М График, 1990. Фототипно издание на **Ганев, В.** Учебник по обща теория на правото. Част първа. Второ допълнено издание. София: 1944, с. 681.

³⁵ Вж. **Сивков, Цв.** Административно право..., с. 97 и 135.

ция' не се употребява в случая като синоним на термина 'наказание', а в смисъл на неблагоприятна правна последица, предвидена в закона, при осъществяване на съответния юридически факт.

Прилагането на принудителни административни мерки при втората форма на системност е резултат, последица на осъществения сложен юридически факт – този на системни административни нарушения. Прилаганите принудителни административни мерки, разглеждани като неблагоприятна последица, само в този смисъл представляват санкция. Прилагането им е резултат от наличие на законова регулация при тази форма на системност. Категорично следва да се подчертае, че по своята природа те не са административни наказания. Санкционирането на системността от нарушения не е тъждествено на наказването ѝ. Наказуемост на системното нарушение с квалифициран състав е налице при първата форма на системност. Втората форма на системност се санкционира (съобразно смисъла на понятието, изяснен по-горе) с принудителни административни мерки.

Прилагането на принудителните административни мерки, предвидени в закона, е неблагоприятна за нарушителя правна последица, резултат от системността на административните нарушения. Тези последици, изразяващи се в отнемане на лиценз, отнемане на разрешение, прекратяване на регистрация, дори и да няма квалифициран състав на „системно нарушение“ в съответния специален закон, са достатъчно тежки и разкриват засилената държавна реакция срещу системността на административните нарушения в определени отрасли. Принудителните административни мерки, прилагани във връзка със системни нарушения, се използват, за да се преустанови противоправната дейност, и да се предотврати в бъдеще извършването на нови административни нарушения.

III. Изводи.

Изводите по проблематиката на системността могат да бъдат обобщени по следния начин. Многократното извършване на административни нарушения от едно и също лице е нежелано от обществото явление, което се санкционира с въведения правен институт на системността на административните наруше-

ния. Системността на административните нарушения представлява множество от три или повече едни и същи или сходни по вид административни нарушения, което се санкционира в предвидените от закона случаи и с предвидените в закона средства. Санкционирането на системността се извършва по два основни начина – с квалифициран състав за системно нарушение или с прилагането на принудителни административни мерки за системни нарушения. Въз основа на тези два начина на правно регулиране могат да бъдат обособени две основни проявни форми на системността.

И в двете форми системността на административните нарушения е неправомерен сложен юридически факт. Системността е правно регулирано множество от отделни административни нарушения, които се намират в установена от закона връзка помежду си – по отношение на лицето, което ги е извършило, по материя и по време. При първата основна форма на системността на административните нарушения, регулирана от закона, системността е квалифициращо обстоятелство. Системното административно нарушение е рецидивно спрямо предходните и е наказуемо съобразно предвидения квалифициран състав. При другата основна форма на системност по правило законът не изисква наличие на рецидив – нарушителят не е задължително преди да е бил наказван за същото нарушение с влязло в сила наказателно постановление. При втората форма на системност законът не предвижда и квалифициран състав. Санкционирането (съобразно изяснения по-горе смисъл) при тази форма е с прилагане на принудителни административни мерки. Първата форма на системност на административните нарушения по правило е еднородна, докато втората – освен еднородна, може да е нееднородна, когато административните нарушения са различни по вид (нарушения на съответния нормативен акт или на актовете по прилагането му).

Обособяването на разглежданите две форми на системност на административните нарушения до голяма степен е условно. Специалното законодателство изобилства от нюанси в предпоставките на системността. Законодателят не използва единни критерии при избора на единия или другия вид административ-

на принуда. При едни и същи предпоставки в едни случаи системността се санкционира с квалифициран състав за системно нарушение, а в други – с прилагане на принудителни административни мерки. А не е изключено, в някои отрасли правната регулация при системност на нарушенията да предвижда едновременно и двете форми на административна принуда.³⁶

Различните форми на системност на административните нарушения, регулирани от специалното законодателство, както и вариациите в техните предпоставки, донякъде обясняват липсата на дефинираща системността правна норма в ЗАНН. Ако все пак законодателят си постави амбициозната задача кодифициращият закон да даде определение за системността на административните нарушения, то трябва да бъдат предвидени поне две разпоредби. Едната дефиниция трябва да обхване първата форма на системност и даде определение за ‘системно нарушение’, по подобие на § 1, ал. 2 от ДР на ЗАНН. Другата дефиниция трябва да обхване втората форма на системност и да дефинира понятието ‘системни нарушения’, за случаите при които подобни множества се регулират от закона посредством предвидени неблагоприятни последици от различен характер, които последици не са административни наказания, но са предвидената от закона санкция за множеството извършени административни нарушения.

Липсата в ЗАНН на дефиниции за системността на административните нарушения е възможно да бъде преодоляна с легалните дефиниции в специалните закони. Определянето на системността в специалните закони позволява диференциация според особеностите на конкретния отрасъл. Но все пак в специалното законодателство трябва да има някаква последователност при употребата на понятията ‘системно нарушение’ и ‘системни нарушения’. Усъвършенстване на съществуващата правна уредба би могло да се постигне в няколко насоки. Първо, когато законодателят санкционира системността посредством квалифициран състав на административно на-

рушение, следва да използва понятието ‘системно нарушение’ и да го дефинира. Съобразно принципът на законоустановеност, задължително трябва да се посочи кое нарушение е системно (третото, петото или друго), да се посочи срокът, който е релевантен за формиране на множеството, и началният момент, от който тече. Второ, когато санкционирането на множеството от нарушения, е посредством прилагане на принудителни административни мерки, законодателят трябва да дефинира съвкупността, сбора от административни нарушения. При тази втора форма на системност по-подходяща е употребата на понятието ‘системни нарушения’ за регулираното множество и за да се разграничи от понятието ‘системно нарушение’. За понятието ‘системни нарушения’ специалният закон също трябва да даде точно определение.

Когато няма системност на административните нарушения, а законодателят предвижда състав за административно нарушение на системно извършване (при което макар и да има множество деяния, нарушението остава едно единствено), не е необходима законова дефиниция. Съображенията са следните. При административното нарушение на системно извършване няма правно регулирано множество. За него не се предвижда квалифициран състав, не се наказва по-тежко. Не е за пренебрегване и фактът, че дори в НК няма дефиниция за престъпление на системно извършване, което не пречи то да се наказва, по който въпрос и правната теория и съдебната практика са на едно мнение. Създаването на дефиниции за ‘административно нарушение на системно извършване’ в законодателството би внесло повече объркване и смесване на понятието с предходните две – ‘системно нарушение’ и ‘системни нарушения’, при които има множественост (системност) на административните нарушения.

Настоящото научно изследване има за цел в теоретичен план да изясни института на системността на административните нарушения, нейните предпоставки и проявни форми, регулирани от законодателството, а в практи-

³⁶ Например разпоредбата на чл. 136 от Закона за храните съдържа квалифициран състав за системни нарушения, а в чл. 27, чл. 32, чл. 46 и други са предвидени различни по своя характер мерки.

чески аспект да допринесе за подобряване на нормативната уредба.

БИБЛИОГРАФИЯ // REFERENCES

Вълчев, Д. Понятието санкция и санкциите в гражданското право. – В: Научни четения на тема „Санкциите в правото“. Сборник доклади. Състав. **Пламен Панайотов** и др. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2019. // **Valchev, D.** Pomyatiето sanktsia i sanktsiite v grazhdanskoto pravo. – V: Nauchni chetenia na tema „Sanktsiite v pravoto“. Sbornik dokladi. Sastav. Plamen Panayotov i dr. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“, 2019.

Ганев, В. Учебник по обща теория на правото. Част първа. София: 7М График, 1990. Фототипно издание на **Ганев, В.** Учебник по обща теория на правото. Част първа. Второ допълнено издание. София: 1944. // **Ganev, V.** Uchebnik po obshta teoria na pravoto. Chast parva. Sofia: 7M Grafik, 1990. Fototipno izdanie na **Ganev, V.** Uchebnik po obshta teoria na pravoto. Chast parva. Vtoro dopalнено izdanie. Sofia: 1944.

Дерменджиев, Ив., Д. Костов, Д. Хрусанов. Административно право на Република България. Обща част. Пето преработено и допълнено издание София: Сиби, 2012. // **Dermendzhiev, Iv., D. Kostov, D. Hrusanov.** Administrativno pravo na Republika Bulgaria. Obshta chast. Peto preraboteno i dopalнено izdanie Sofia: Sibi, 2012.

Илкова, Р., П., Тянкова. Новите положения в административното наказване. Коментар на измененията и допълненията в Закона за административните нарушения и наказания от 2020 г. София: Сиела, 2021. // **Ilkova, R., P., Tyankova.** Novite polozhenia v administrativnoto nakazvane. Komentar na izmeneniyata i dopalneniyata v Zakona za administrativnite narushenia i nakazania ot 2020 g. Sofia: Siela, 2021.

Лазаров, К. Актуални трудове. София: Сиела, 2017. // **Lazarov, K.** Aktualni trudove. Sofia: Siela, 2017.

Лазаров, К. Повторно административно нарушение. – Социалистическо право, 1974, № 10. // **Lazarov, K.** Povtorno administrativno narushenie. – Sotsialisticheskoto pravo, 1974, № 10.

Лазаров, К., Ив. Тодоров. Административен процес с измененията на АПК от септември 2018. София: Сиела, 2018. // **Lazarov, K., Iv.**

Todorov. Administrativen protses s izmeneniyata na APK ot septemvri 2018. Sofia: Siela, 2018.

Петканов, Г., Д. Хрусанов. Принудителни административни мерки във финансовото право. – Правна мисъл, 1986, № 5. // **Petkanov, G., D. Hrusanov.** Prinuditelni administrativni merki vav finansovoto pravo. – Pravna misal, 1986, № 5.

Сивков, Цв. Административно право и административен процес. Плевен: Издателски център МУ – Плевен, 2013. // **Sivkov, Tsv.** Administrativno pravo i administrativen protses. Pleven: Izdatelski tsentar MU – Pleven, 2013.

Сивков, Цв. Измененията в Закона за административните нарушения и наказания от 2020 г. Коментар. София: Сиела, 2021. // **Sivkov, Tsv.** Izmeneniyata v Zakona za administrativnite narushenia i nakazania ot 2020 g. Komentar. Sofia: Siela, 2021.

Стайнов, П. Да се запознаем с въпросите около административното наказване. – Социалистическо право, 1957, № 7. // **Staynov, P.** Da se zapoznaem s vaprosite okolo administrativnoto nakazvane. – Sotsialisticheskoto pravo, 1957, № 7.

Стоев, С. Научно-практически коментар към закона за административните нарушения и наказания. София: Наука и изкуство, 1975. // **Stoey, S.** Nauchno-prakticheski komentar kam zakona za administrativnite narushenia i nakazania. Sofia: Nauka i izkustvo, 1975.

Стойнов, Ал. Наказателно право. Обща част. София: Сиела, 1999. // **Stoynov, Al.** Nakazatelno pravo. Obshta chast. Sofia: Siela, 1999.

Хрусанов, Д. За правната природа на наказателното постановление. – De jure, 2014, № 1. // **Hrusanov, D.** Za pravnata priroda na nakazatelnoto postanovlenie. – De jure, 2014, № 1.

Чакърова-Димитрова, Из. Повторност на административните нарушения съобразно ЗАНН – обща характеристика и предпоставки. – De jure, 2023, № 1. // **Chakarova-Dimitrova, Iz.** Povtornost na administrativnite narushenia saobrazno ZANN – obshta harakteristika i predpostavki. – De jure, 2023, № 1.

Чакърова-Димитрова, Из. Понятие за множество административни нарушения. – De jure, 2022, № 1. // **Chakarova-Dimitrova, Iz.** Pomyatie za mnozhestvo administrativni narushenia. – De jure, 2022, № 1.

Чифчиева, М. Принудителни административни мерки. София: Сиби, 2022. // **Chifchieva, M.** Prinuditelni administrativni merki. Sofia: Sibi, 2022.